

ČR a SR po volbách: odlišná dynamika nebo společné cíle?

Když jsem v sobotu tankoval u pumpy v Praze, zaskočil jsem slovenského studenta v pokladně otázkou, proč nejel domů volit. Nemá to smysl, u nás, odpověděl. Proč by demokracie doma neměla smysl pro někoho, kdo se vydal za vzděláním, prací a zkušeností do ciziny? Volby jsou jen jeden den a v Praze se volit nedá, dodal. Napadlo mne, zda se Slovensko trochu neotočilo zády k těm, kdo přijali výzvu tvrdých reforem a vzali život do svých rukou.

Nečekaně, ale intenzivně otevřely volby v obou zemích debatu o politickém a hospodářském vývoji u sousedů. A 14 let po zániku Československa jsme měli důvod nahlédnout i komentovat sousedovic kuchyň, občas i dění v koupelně, špinavé prádlo nevyjímaje. Ale proběhlo to v duchu našich lepších tradic a oboustranného pochopení, bez neurózy společného soužití i jeho neúspěšného konce. Ověřila se tím silná myšlenka historika Roberta Kvačka, že Československo sice neuspělo, ale prospělo.

Od rozdělení máme rozdílnou dynamiku, zatímco české země nabraly západní směr, Slovensko zamířilo do stagnující izolace. V okamžiku změny kurzu, v roce 1998, sice ČR hospodářsky propadla, ale pozvání do NATO Čechy vytáhlo z krize a postavilo nás na trasu k EU. Slovensko procházelo krizovou stabilizací doma, ale s podporou V4 a Prahy zvláště získalo opožděně i bezpečnost v NATO a k horizontu vstupu do EU už své sousedy dotáhlo zrychleným vývojem. Pro obě země platí, že teprve členství v NATO a bezpečnost otevřely cestu do bohatého klubu EU. A již jen příprava na členství v EU a tlak Bruselu sehrály roli lokomotivy masivních změn v legislativě, fungování sátu i v postupu proti jevům jako korupce.

Obnovení hospodářského růstu v českých zemích a prosperita provázející vstup do EU oslabily zájem o reformy a Praha socialisticky zpohodlněla. Bratislava naopak potřebovala důrazné reformy, aby mohla začít ekonomicky dotahovat bohatší prvou skupinu vstupujících postkomunistických zemí. Volila robustní reformy, které zatlačily společnost do sedaček enormním sociálním přetíženiím, díky kterému však slovenská ekonomika odstartovala rovnou mezi ty, které nejdříve získají prosperitu a euro.

V Praze se od roku 1998 vystřídali čtyři premiéři a na cestě je pátý. V Bratislavě se tvrdošíjně držel u kormidla jeden a střídal jen koaliční posádku. A ještě uvidíme, zda v tom nebude pokračovat dál.

Přes rozdílné politické tempo a kondici jsme prokázali podporu společným strategickým zájmům. Menší země v exponovaném prostoru potřebují aktivně zajišťovat svou mezinárodní pozici. Hodně jsme proto vsadili na význam účasti ve vojenských operacích pro zajištění naší bezpečnosti. Měl jsem možnost vidět česko-slovenský prapor v plné práci v Kosovu i těsný přilet a vřazení slovenských chemiků do dalšího česko-slovenského praporu v Kuwaitu. Nejsme bohatí, procházíme tvrdým transformačním obdobím, ale dokázali jsme udržet své vojáky v obtížných mezinárodních operacích, kdy jsme pomocí druhým nepřímo posilovali svou bezpečnost. Slovenští vojáci přinesli v letošním roce tomuto úsilí nejvyšší oběti. A věřím, že v příštím vývoji nebudou tyto oběti znehodnoceny provinčním politikářením.

Navzdory vnitropolitickým otřesům se nemáme v uplynulém období zač stydět. Vlastním vývojem i vzájemnou spoluprací jsme potvrdili svou vlastní identitu. Slovensko si již málokdo plete se Slovinskem. Jsme dva samostatné státy, z čehož plyne, že ve všech významných organizacích, NATO a EU nevyjímaje, máme nejen společný zájem, historii, zkušenosti a cíle, ale máme také dva hlasy, které – budeme-li si rozumět – můžeme účinně používat. Toto je něco, co nemají ani supervelmoci, ani těžké váhy evropské integrace jako je Německo nebo Francie. A již existuje dost příkladů, kde jsme tuto přednost využili.

Existují však i rizika. Letošní volby, a to nejen v SR a ČR, ale i v Polsku a dříve ve Slovinsku, ukázaly že velký objem, trvání a nároky reforem, zatlačily některé sociální skupiny do hledání politiků, kteří nabízejí sociální či politickou „ochranu“ před globalizovaným světem. Nápor re-nacionalizace, vzestup populistické rétoriky i zesílení socialistických stran a tendencí je patrný v celé Evropě a nyní postihuje i nové členské země. Co to znamená v našich podmínkách? Zastavit či odložit reformy, které nám dávají dynamiku a flexibilitu našich ekonomik a mobilitu pracovním silám, na rozdíl například od Francie nebo Německa?

Myslím, že řešením není zastavení nebo „změkčení“ reforem a tlaku na liberalizaci a reformy v EU. To co budou muset reformně orientovaní politici v Bratislavě i v Praze změnit na bázi „patových“ výsledků voleb, je dosavadní, přednostně ekonomický, rozpočtový a sociální záběr reforem. Myslím, že přišel čas investic do lidí. Nikoli sociálním přerozdělováním a dávkami, ale investicemi do vzdělání, pracovní mobility a flexibility lidí, do podpory jejich samostatnosti a schopnosti vytvářet si příležitosti a nejen spotřebovávat nebo záviset na státu. A ukazuje se, že vyčerpaný je nejen vzdělanostní kapitál. Vynáří se i potřeba investic do kulturního kapitálu a do kvality života a životních podmínek. Modernizačním signálem českých voleb jsou zelení a voličská poptávka, která předstihla i nabídku.

Pokud hovoříme o tom, že je čas investovat do gymnázií, univerzit, podpory pracovní mobility, ale i kultury a umění, které nám rozhodně pomáhají v moderním světě bez strachu žít a obstát, pak ale rovněž stojíme před otázkou, zda máme infrastrukturu schopnou takový posun priorit zvládnout a realizovat, například univerzity nebo základní školství. Pro české poměry je odpověď záporná. Navzdory všemu produkujeme lepší auta než vysokoškoláky, a to je oblast, kam musí dát nově zvolené vlády více expertních a možná i zahraničních kapacit.

Největším rébusem vzniku nových vlád tedy není složení koalic, jak si myslí většina novinářů, ale výsledný vládní program, na kterém koalice vzniknou, dokáží získat důvěru a pustí se do práce. A co máme také společné je, že pokud to politikům nepůjde od ruky, můžeme si dát i volební repete. Je to konec konců za naše peníze.

Ivan Gabal
Praha 18. 6. 2006